

cluxir, corruçar, dayunar, esventar, gayata, muir, orugado, pansa, percueno, pudentino, rabosa, reglotar, suavecer, sufrença, tañería, tremolar...). En aquest apartat, cada una de les entrades ens ofereix el lema, la definició, les formes que presenta i les seves ocurrences, la situació en el manuscrit i, finalment, l'ús del vocable en d'altres textos dels moriscos o en les principals obres lexicogràfiques de referència. En segon lloc, ens dona el llistat complet dels topònims i antropònims del *Compendio*. I, finalment, un llistat de les frases i expressions àrabs, sovint deturpades, del text. La traducció que ens en dona l'autora no sempre coincideix amb la versió que en feia Mohanmad de Vera, dada que sembla confirmar que fins i tot un personatge com ell, probablement alfaquí, tenia un coneixement molt escàs de l'àrab corànic.

La lectura d'aquesta edició del *Compendio islámico* ens permet concloure que els filòlegs podem felicitar-nos per la publicació d'una obra important que contribuirà a ampliar el nostre coneixement d'una època, d'una llengua i d'una societat sovint bandejades dels estudis lingüístics i literaris.

Coloma LLEAL GALCERAN

VELAZA, Javier (dir.) (2017): *Antología de la literatura llatina*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 432 p.

És ben sabut que el gran bagatge cultural que ofereix la literatura clàssica ha estat rebut per la tradició de tots els temps com un tresor que s'ha de conservar zelosament i com una eina tant per a l'erudició com per a la creació literària. Tanmateix, sembla que els darrers lustres la saviesa tramesa pels autors antics hagi patit un procés de tancament, d'aïllament i d'impermeabilitat a la societat mitjanament escolaritzada, fins al punt que actualment la seva coneixença es circumscriu a sectors molt reduïts.

Com a reacció contra aquesta situació en què ens trobem actualment s'ha publicat recentment l'*Antología de la literatura llatina*, dirigida pel professor Javier Velaza, en un intent més d'apropar a una part més nombrosa de la societat les grans obres i els grans autors de la literatura llatina, específicament les que queden compreses en el període des del segle III aC. fins al segle V dC.

Els perquès de la publicació d'aquesta antologia es recullen en una petita introducció redactada pel mateix professor Velaza, la qual pren la forma d'una declaració d'intencions i dona una explicació dels criteris que han guiat l'elaboració d'aquesta obra, tals com són la no introducció de notes a peu de pàgina o l'estructura de les introduccions de cada autor. Per això, malgrat que una antologia s'entén com un tipus de llibre que no ha de menester una explicació pregona, el pròleg esdevé el capítol essencial per copsar el sentit de la present publicació. De fet, gràcies a aquesta introducció hom s'adona d'un fet tan ignorat com essencial: no hi havia fins l'aparició de l'obra que ens ocupa una antologia de la literatura llatina en llengua catalana, cosa que provoca que l'*Antología de la literatura llatina* brilli per la seva singularitat. Com s'ha pogut obviar durant tant de temps una necessitat tan gran? La necessitat d'un apropament als autors clàssics enfocat als estudiants no especialitzats o a un públic no estrictament universitari en llengua catalana era clarament palesa, considerant que actualment el mer coneixement dels autors llatins i grecs antics va minvant amb el pas del temps, de la mateixa manera que va reduint-se la importància de les humanitats en àmbits externs a la docència. Al cap i a la fi, aquesta mancança pot haver afavorit i accentuat el fet que molts dels lectors d'avui en dia no siguin conscients de la riquesa que poden aportar aquells autors antics conservats en llibres polsosos que hom considera, en general, una relíquies arcaica i tediosa més que no pas una forma de lectura d'oci i fins i tot de *divertimento*. Tenint això en compte, hom no erraria el tret si afirmés que l'antologia conforma una molt bona eina per acostar la societat catalana als clàssics i, en definitiva, una prova irrefutable que els tòpics, temes, situacions i problemes que reflecteix la literatura llatina no estan morts, que segueixen influïent de la mateixa manera l'esperit humà, car, encara que no en siguem conscients, aquests segueixen latents en llibres actuals de tota mena que ningú no diria que tinguessin un ressò del món clàssic.

Al capdavant, l'obra que ens ocupa esdevé un compendi que forneix al lector una idea general prou completa de la literatura llatina no només clàssica sinó també arcaica i postclàssica. Tanmateix, tal com acostuma a succeir en les antologies, no hem de cercar en els seus ensenyaments un estudi aprofundit dels autors i les obres que tracta, atesa la seva forma i les seves intencions. Un lector coneixedor dels clàssics podria considerar que, respecte a la informació que ofereix, l'antologia peca algunes vegades de deixar-se al tinter elements essencials i de donar una idea parcial dels gèneres i els autors que tracta. Nogensmenys, aquesta no especialització de l'*Antologia de la literatura llatina* s'adverteix en el pròleg, que ens mostra que el llibre ha estat concebut per a un públic més general que especialitzat.

Sigui com sigui l'enfocament de l'antologia, no es pot negar la gran tasca de traducció que han dut a terme els integrants del Departament de Filologia Llatina de la Universitat de Barcelona. Cadascun dels autors inclosos a l'obra compta amb un tractament tan acurat del seu vocabulari i un coneixement tan profund del seu llenguatge i la seva tradició que provoca que les pupil·les de qui els llegeix es quedin enganxades a les línies com si estiguessin fixades per la xarxa de Vulcà. A tot això s'hi afegeix la precisió i la bellesa que traspuja del text, formants ambdós d'un estil excel·lent i d'una llengua fervent que no tenen res a envejar als textos clàssics i, en definitiva, la correspondència completa entre autor i traductor, és a dir, la plasmació d'un català excel·lent per a un llatí excel·lent. Malgrat que gairebé tothom coneix la màxima de *traduttore, traditore*, podem afirmar que al lector de l'antologia no li sabrà greu d'ésser traït si l'enganyen un Datan i un Abiron que empren com a esquer una feina filològica tan ben elaborada com presenten els textos d'aquesta publicació.

De manera paral·lela, la diversitat de gèneres i la seva selecció també contribueixen a fer més amena l'adquisició dels coneixements que aporten els clàssics. L'elecció dels textos i els autors no podria ésser més encertada i més tenint en compte la dificultat que presenta quan el límit cronològic marcat és de vuit segles!, i és gràcies a aquesta selecció que hom s'adona de la gran multiplicitat de gèneres, d'autors, d'estils i de temes, entre d'altres, que ofereixen els autors llatins. A més a més, la utilitat d'aquests autors de caràcters variats no fineix en la mera erudició i el gaudi de la lectura, sinó que també forneixen el lector d'un reguitzell de coneixements útils no solament pel coneixement de disciplines tan específiques com la retòrica sinó també per a la formació i el creixement moral de la personalitat individual. Els problemes amorosos de Catul, les petites espinetes que llança Marcial a la societat coetània, la solemnitat de l'*Eneida* de Virgili, el vigor dels discursos de Ciceró, l'ambient idíl·lic d'Horaci i de Tibul, les entretingudes anècdotes de Tit Livi i les batalletes de Frontí, per citar-ne alguns exemples, porten a qui els llegeix per un oceà d'experiències literàries que de ben segur li serviran de lliçó o de reflexió. D'altra banda, la selecció inclosa a l'antologia també serveix els ja iniciats en la literatura llatina per aprendre més sobre els autors. Per posar un exemple, no tothom pot imaginar que l'Horaci de les *Odes* i els *Epo-des* fos tan diferent de l'Horaci de les *Sàtires*.

A tall de conclusió, m'agradaria oferir resposta a les preguntes que llança el professor Javier Velaza a l'inici del pròleg:

- En primer lloc, «¿Per què una *Antologia de la literatura llatina*, a hores d'ara?»: Perquè la societat catalana actual, per furnir una literatura de qualitat i uns individus formats i competents, necessita els referents dels clàssics, que cada cop es van perdent més i més amb la gradual minva de la importància de les humanitats.

- En segon lloc, «¿Calia, de debò?»: No hi ha millor resposta a aquesta pregunta que un sí rotund. Podem afirmar sense temor que aquesta obra esdevindrà un llibre d'aquells que no poden faltar en la biblioteca de cap batxiller, un llibre clàssic amb tots els ets i uts.

- Seguidament, «¿Qui la llegirà?»: Considero que, si bé no en la seva totalitat, és un recull que hauria de ser llegit per tots aquells interessats en la cultura, ja siguin de la comunitat educativa o no, fonamentalment pels que tinguin la intenció de dedicar-se o formar-se en qualsevol literatura, car els *loci similes* dels autors llatins clàssics són omnipresents en la literatura de la majoria de països.

- I finalment, «¿Havia de ser com aquesta?»: Tot i que a l'*Antologia de la literatura llatina* hi ha alguns aspectes opinables, com per exemple l'absència de notes a peu de pàgina, el format amb què està construïda em sembla adequat i atractiu a l'hora d'introduir a la literatura clàssica persones de formació

molt diversa i oferir-los una selecció de textos que els deixi un bon gust de boca. El coneixement dels clàssics, del qual l'antologia n'és una bona eina, no només ha d'afavorir la formació de bons literats, com he dit anteriorment, sinó també la formació de persones que, al cap i a la fi, són les integrants de la societat actual. Així doncs, potser aquesta obra aporta el seu granet de sorra per a la millora de la societat catalana, car la memòria històrica i, consegüentment, la literatura són els punts cabdals de la identitat d'un poble. Tal com diu la màxima popular tan coneguda per tots "digues-me d'on vens i et diré qui ets".

Comptat i debatut, l'*Antologia de la literatura llatina* dirigida pel professor Javier Velaza constitueix un model didàctic de primer ordre per transmetre la saviesa dels autors antics a l'actualitat d'una manera rigorosa però entretinguda, acadèmica però amena i sobretot un recull immillorable per conèixer a vista d'àliga la multiplicitat de formes que ofereixen els autors llatins al llarg de vuit segles d'història.

Eloy MATEO RIVERO